

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Objevení Nového světa a proměny renesanční
filosofie a vědy**

Barbora Hertlová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Objevení Nového světa a proměny renesanční
filosofie a vědy**

Barbora Hertlová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Renesance	3
3.	Údálost a okolnosti objevení Nového světa.....	6
3.1.	Idealizovaný pohled na Indie	9
3.2.	Amerigo Vespucci.....	10
3.3.	Bartolomé de Las Casas	11
3.4.	Důsledky objevení Nového světa.....	12
4.	Renesanční skepticismus	14
4.1.	Michel de Montaigne	14
5.	Utopismus	17
5.1.	Thomas More	18
5.2.	Bartolomé de Las Casas	20
6.	Proměny vědění o přírodě.....	21
6.1.	Francis Bacon.....	22
6.1.1.	Nové Organon	23
6.1.2.	Nová Atlantis.....	25
7.	Závěr	27
8.	Seznam použité literatury	29
9.	Resumé.....	31

1. Úvod

Cílem mé bakalářské práce je analýza významu objevení Nového světa pro utváření renesanční filosofie a vědy. Zároveň představím událost objevení Ameriky a krátce se budu věnovat renesanční době. Mou snahou je poukázat na proměny a vlivy, které nový kontinent na Evropu měl.

Základem mé bakalářské práce je pět kapitol, dále členěných do podkapitol. V první kapitole přiblížím renesanční dobu, která bývá označována jako znovuzrození antických ideálů a tradic, zároveň je ovšem renesance obdobím nových objevů a vynálezů, které jsou prezentovány v sérii rytin *Nova Reperta*. Dále se budu zabývat prací humanistů a jejich kritiků, kteří založili takzvanou „novou filozofii“. Humanistům bylo na jedné straně vytýkáno, že nepřinesli nic nového, na straně druhé jim byla připisována zásluha za to, že vytlačili barbarskou scholastiku z textů a umění a založili textovou kritiku. Představitelé „nové filozofie“ přinesli intelektuální novátorství, které kladlo důraz na studium a poznávání přírody pomocí smyslů. Pod záštitou této „přírodní filozofie“ vznikalo mnoho nových institucí, laboratoří a observatoří.

Následujícím tématem bude objevení Ameriky. Zaměřím se jak na onu událost, reakce a idealizovaný pohled na tuto zem, tak také na důsledky objevení nového kontinentu a pokusím se reflektovat vliv objevu na společnost a filosofii. Objevení Nového světa s sebou neslo naději v lepší budoucnost, v nové informace a možnosti, ale také jistou obavu a pochybnosti o stávajících hodnotách a vědění.

V následujících kapitolách se pokusím reflektovat vliv objevu Ameriky na filosofii, konkrétně na renesanční skepticismus zastoupený Michelelem de Montaignem, ve kterém objevení Nového světa podnítilo uvažování o relativnosti hranic a limitů vědění. Dalším směrem, prezentovaným Thomasem Morem (a jeho dílem *Utopie*) a Bartolomé de Las Casasem, který Nový svět skutečně navštívil, je utopismus, kterému dala objevená země inspiraci pro vznik nových vizí společností. Nevznikaly pouze představy nových utopických společností, ale objevením nového kontinentu se také utvářela nová filosofie, kterou budu prezentovat prostřednictvím děl Francise Bacona, jehož hlavním cílem bylo „celkové obnovení věd a umění i veškeré lidské vzdělanosti

na vhodných a náležitých základech¹ a pokusím se o reflektování proměn vědění o přírodě.

Cílem mé bakalářské práce není snaha postihnout dané téma v jeho celistvosti. Pouze se snažím přiblížit problematiku vlivu objevení Nového světa a poukázat jeho význam prostřednictvím autorů, kteří se objevenou Amerikou nechali inspirovat.

---

¹ Bacon, F., *Nové organon*, s. 40.

2. Renaissance

Renaissance je dobou velkých objevů a vynálezů. Byly objeveny nové světy, východní a západní, nové vynálezy jako knihtisk, propagovaly se nové víry, objevily se nové hvězdy na nebi pomocí nových nástrojů, byly zavedeny nové formy států a ty staré byly svrženy, vznikaly nové umělecké techniky, otevíraly se nové trhy a nové dopravní a obchodní cesty, vznikala filosofie založená na nových argumentech a také nové literární žánry, například román, jež zdůrazňovalo jejich novost, nezvyklost.² Některé z nových objevů a vynálezů jsou zachycené v sérii rytin *Nova reperta* (Nové Objevy). Dílo vlámského malíře a kreslíře Jana van der Straeta bylo vydáno na počátku 17. století v Antverpách, ačkoli první návrhy vznikly již na konci 16. století.³ Titulní strana zobrazuje prvních devět objevů: objevení Ameriky, kompas, střelný prach, knihtisk, mechanické hodiny, guajakové dřevo, destilaci, pěstování bource morušového a koňský postroj.

V pozdějším vydání těchto rytin je vyobrazena výroba třtinového cukru, objevení metody pro zjištění zeměpisné délky pomocí magnetického kompasu a vynález nové techniky malování pomocí olejové glazury.⁴

Přestože některé z vyobrazených vynálezů pocházely z dřívější doby, byly blíže určeny a jejich účinky vnímány až v době renesanční. Rytiny *Nova reperta* zobrazují toto období jako mimořádně plodné a tvůrčí.⁵

Období renesance je vymezeno od raného 14. století do počátku 17. století. Za kolébku je považována Itálie a jižní Francie. Dále se renesanční myšlení šířilo do zbylých částí Evropy, kde převzalo národní specifika. Název renesance pochází z latinského slova *renasci* (italsky *renascimento* či *rinascenza*), které znamená znovu se narodit. Použití pro pojmenování renesanční epochy nacházíme až v historiografii 19. století, obzvláště je spojována se jmény francouzského historika Julese Micheleta a švýcarského historika Jacoba Buckhardta, který tímto označením chtěl naznačit, že teplé

---

² Daston, L – Park, K., Introduction, in: Daston, L - Park, K. *The Cambridge history of science*, s. 1.

³ Tamtéž.

⁴ Daston, L – Park, K., Introduction, in: Daston, L – Park, K., *The Cambridge history of science*, s. 2.

⁵ Tamtéž.

slunce italské kultury oživilo výuku, státnictví a umění, které po tisíciletí spalo ve studeném hrobu gotické Evropy.⁶

Už od 12. století začínali lidé hojně podnikat námořní cesty, které byly předpokladem pro zlepšení obchodu a také technologií, které lidem šetřily a zároveň zlepšovaly práci. Vznikalo mnoho dílen zpracovávajících kamení, kov, dřevo, kůži, sádku a látky. Takovéto dílny vznikaly především v Itálii, Nizozemí a Německu.⁷ S možností většího rozkvětu se lépe propracoval také bankovní systém a řemeslná výroba. Městy takového rozkvětu byly Benátky a Florencie, další byla v Nizozemí či v Porýní. Města se postupně přeměnila v samostatné celky, komuny, čímž se vymanila z nadvlády šlechty a biskupů.

Renesance je od počátku charakterizována kulturním rozmachem, potvrzujícím člověka a lidské hodnoty.⁸ Lidé této doby se zajímají o člověka, lidskou důstojnost, schopnosti, vlastnosti a možnost svobodného rozhodování. „Malíři a sochaři zpodobňují nezapomenutelné postavy lidí a filosofové opakují: ‚velkým zázrakem je člověk‘ (magnum miraculum est homo).“⁹ Rozvíjí se mnoho nových oborů, které daly základy dnešní fyzice, chemii, botanice a lékařství.

V období renesance se představitelé této doby začali vracet k antickým ideálům. Začala se ve velké míře překládat díla antických autorů, jako byla většina Platónových prací nebo Thukydidova díla. Těmito překlady se zabírali humanisté, což byla skupina intelektuálů, kteří dali základ pro nejranější a nejrozsáhlejší kulturní a vzdělávací hnutí renesanční epochy. Humanisté byli „politictí představitelé městských komun, básníci, filologové, rétoři, diplomaté, pedagogové, lidé nového prostředí“.¹⁰ Antika byla humanisty považována za vrchol lidstva, a proto se snažili o její obrození a to i na poli politickém, kdy měli touhu obnovit velikost římské republiky. Jejich předpokladem byl názor, „že pozůstatky klasického starověku představují ohromnou zásobárnu prvotřídních literárních, intelektuálních, uměleckých a mravních výkonů, ke kterým se mohou upadlé a zašlé moderní časy obrátit“¹¹. Humanisté nechtěli objevit nic nového, jejich práce spočívala v překladech původních znění textů za pomoci filologických,

⁶ Copenhaver, B. P. – Schmitt, Ch. B., *Renaissance Philosophy*, s. 19.

⁷ Johnson, P., *Dějiny renesance*, s. 17.

⁸ Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 10.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Gorfunkel, A. Ch., *Renesanční filozofie*, s. 36.

¹¹ Hankins, J., *Renesanční filozofie*, s. 50.

prozodických nebo stylistických znalostí. Tím byla zpřístupněna díla klasických autorů, probudil se zájem o jejich učení, a dostaly se do popředí nové překlady zbavené „nánosů středověkých barbarismů“ v dílech Aristotelových a Platónových. Podle Kristellera nelze renesanční humanismus chápat jako „filosofii člověka“, ale jako „volné hnutí s kořeny ve středověké rétorické tradici a s cílem oživit jazyk a písemnictví klasického starověku.“¹²

Humanisté měli také své odpůrce, kteří odmítali antickou tradici, opírající se o tradiční autory. Své kořeny měli v renesanční přírodní filosofii a také v aplikované vědě. Tato „nová filozofie“, „přírodní filosofie“ či „mechanická filosofie“ si svého novátorství byla vědoma více než renesance.¹³ Mezi představitele „vědecké revoluce“ (jak se označení pro celé myšlenkové hnutí vžilo) patřili například Galileo Galilei a Isaac Newton. Členové této „filozofie“ tvořili vědecké společnosti a zakládali své akademie, které byly v mnohém podobné těm humanistickým, byl zde ovšem kladen větší důraz na studium přírody a poznávání na základě smyslů. Mezi známé akademie patří florentská *Accademia del Cimento* založena roku 1657 nebo pařížská *Académie Royale des Sciences*, která vznikla v roce 1666. V prvotní fázi nové instituce pokládaly stávající univerzity za překážku a samy si vytvořily materiální a intelektuální základ pro své společnosti. Koncem 70. let 17. století začaly vycházet polemiky, které zachycovaly rivalitu mezi univerzitami a „novou filozofií“ a také upozorňovaly na přízeň nové filozofie na univerzitní půdě. Postupem času se ovšem ukázalo, že mezi univerzitami a novými akademiemi není výrazný protiklad. V průběhu této myšlenkového hnutí vznikalo mezi lety 1587 až 1682 mnoho institucí, například botanické zahrady, anatomické ústavy, laboratoře a observatoře, přičemž některé vznikaly v rámci univerzit, jiné zásluhou prací menších skupin stejně smýšlejících lidí a další přímo výnosem vlády, které byly vládou také financovány.¹⁴ Přírodní filozofie zkoumala změny jak organické, tak i fyzikální, včetně pohybu, prostoru a času, dále jevy na nebi, zemskou atmosféru a obecně zemi včetně života na ní.¹⁵ Zřízené instituce se neomezovaly pouze na bádání v oblasti přírodních věd, ale zaobíraly se také otázkami jazyka a dějinami. Pro tuto „filosofii“ je charakteristické novátorství. Prostor byl dál novým přístupům, myšlenkám, tématům a metodám, aniž by se přihlíželo na to,

¹² Hankins, J., *Renesanční filosofie*, s. 48.

¹³ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 57.

¹⁴ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 58-59.

¹⁵ Copenhaver, B. P. – Schmitt, Ch. B., *Renaissance Philosophy*, s. 4.

zda se mohou spolehnout na akademicky uznávané výsledky. „Učené společnosti pomohly na počátku novověku zajistit intelektuálům kolektivní identitu a přispěly k rozvoji odborných společenství, ať už se jednalo o drobné, osobněji laděné skupinky, anebo o širší komunitu ‚učené obce‘, *respublica litteraria*, již pojily výměnné návštěvy a především korespondence.“¹⁶

3. Událost a okolnosti objevení Nového světa

Mořeplavci 15. století si kladli za úkol nalézt co nejkratší cestu do Asie. Cesta po souši byla velice náročná a nákladná, což nebylo vhodné pro obchod. Zdokonalením loďstva se všem přímořským národům od Anglie po Španělsko otevřela cesta přes Atlantik. Otázkou té doby zůstávalo, zda je tyto cesty dovedou ke břehům Asie. Úvahy o kulatosti země se prokázaly být správné, vědcům a mořeplavcům tedy podle jejich hypotéz nestálo nic v cestě přes oceán. Informace o geografii čerpali mořeplavci mimo jiné i z *Ptolemaiovy Geografie*, která byla do Evropy dovezena na počátku 15. století. Ve své *Geografii* se Ptolemaios inspiroval pojednáními od Hipparchose a Marinuse a opravoval omyly, kterých se autoři ve svých dílech dopustili. Ptolemaios sbíral velké množství informací o evropské, severoafrické a asijské zemi. Do latiny *Geografii* přeložil humanista Jacopo d' Angelo na počátku 15. století. Poté se přeložily do latiny i popisky u map a ilustrátoři přispěli k jejich zlepšení. V roce 1475 byla *Geografie* poprvé tisknuta a obohacena o mapy moderního světa.¹⁷ Mořeplavci, kteří vycházeli z tradičních autorů, neměli tušení o existenci nového kontinentu. Vlivem neznalosti Golfského proudu, který zanášel k evropským břehům americké zdobené kousky dřeva, pokládali lidé vyplaveniny za asijské. Z tohoto důvodu se dá také předpokládat, že renesanční mořeplavci nepokládali asijské břehy za příliš vzdálené od těch evropských.

Cílem cesty přes Atlantik nebyla jen touha po poznání nového a neobjeveného, ale hybnou silou byli také kupci, kteří chtěli najít co nejrychlejší cestu pro své obchodování. „Evropané hledali cestu do Indie, Indonézie a Číny východním a západním směrem, aby získali přístup ke zlatu a koření, aby rozšířili své obchodní vztahy a aby se zmocnili hospodářských práv, která doposud drželi Arabové a jiné asijské národy.“¹⁸ Veškeré objevy a objevené prostředky byly Portugalskem i

¹⁶ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 61-62.

¹⁷ Grafton, A., *New Worlds, Ancients Texts*, s. 49.

¹⁸ Kašpar, O., *Zámořské objevy*, s. 20.

Španělskem podnikány a používány pro dosažení hospodářské expanze Evropy v neznámých oblastech světa. Nejdříve Portugalci plánovali cestu do Indie kolem Afriky, jelikož severozápadní pobřeží již znali z cest, které podnikali za cílem získání maurských otroků. Sama papežská kurie Portugalsku udělila právo na objevení indické cesty. „Portugalské aktivity a jejich jednoznačné zaměření na základní otázku – otevření nové cesty do Indie plavbou kolem afrického pobřeží – zcela jasně vysvětlují, proč v Portugalsku nemohla nalézt odezvu myšlenka, kterou tak úporně prosazoval janovský tkadlec původem, později obchodní faktor a mořeplavec a nakonec, španělský admirál moře oceánského, Kryštof Kolumbus.“¹⁹

Kolumbus uskutečnil 4 cesty přes Atlantický oceán ve jménu Katolických králů Španělska. Cestu neplánoval, jak to Portugalci původně zamýšleli, kolem afrického pobřeží, ale podnikl plavbu přímou cestou na západ. Domníval se, že může doplout do Indie západním směrem, díky tomu, že Ptolemaios podceňoval obvod Země a vzdálenost od východního břehu Asie k západnímu břehu Evropy.²⁰ V roce 1492 zakotvil u Bahamských ostrovů, které pojmenoval San Salvador. V dalších výpravách zakotvil u Velkých i Malých Antil, pobřeží Venezuely a Střední Ameriky. Objevy Kolumbovi přinesly jmenování admirála, místokrále a guvernéra v nových državách. V době Kolumbovy poslední plavby, již portugalští mořeplavci dopluli do Indie podél Afriky.²¹

Jedním z nejsilnějších motivů, které Kolumba vedly k uskutečnění plavby, byl záměr náboženského projektu. „Díky Marku Polovi věděl, že velký Chán, čínský císař, si přeje přestoupit na křesťanství a právě jeho se vydal hledat po ‚západní cestě‘, aby mu pomohl uskutečnit tak moudré rozhodnutí.“²² Hovořil také neustále o zlatu, které sliboval, že přiveze. Kolumbovi však nešlo výhradně o vlastní zbohatnutí. Zlatem na jedné straně motivoval stále pesimističtější posádku, na straně druhé ve svých dopisech a denících přislíbujícím nález bohatství, aby španělské králové jeho výpravy i nadále financovali. „Bylo rovněž nutné zmínit se o světských věcech a z toho důvodu jim byly ukázány spisy mnoha důvěryhodných učenců pojednávající o historii, kde se mluvilo o nesmírných pokladech, jež se v těchto krajích nacházejí.“²³ Finance potřeboval

¹⁹ Kašpar, O., *Zámořské objevy*, s. 22.

²⁰ Grafton, A., *New Worlds, Ancient Texts*, s. 50.

²¹ Kašpar, O., *Zámořské objevy*, s. 23.

²² Todorov, T., *Cestovatelé a domorodci*, in: Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 250.

²³ „List Výsostem“ z 31. 8. 1498, citováno podle: Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 17.

Kolumbus k uskutečnění křížové výpravy za znovudobytím Jeruzaléma. K tomuto činu poskytuje i své dědictví, kdy se má zděděný majetek použít ke zmocnění se Svatého hrobu. Neposledním motivem bylo objevení nové přírody, které byl Kolumbus milovníkem. „Onen v sobě uzavřený obdiv bezvýhradné podřízené krásy, kdy si člověk zamiluje nějaký strom, protože je krásný, protože prostě *je*, a ne proto, že by si z něj mohl udělat lodní stěžň, nebo proto, že jeho přítomnost značí bohatství“²⁴

Dne 17. dubna 1492 došlo v Santa Fé k podepsání smlouvy se španělským králem Ferdinandem, ve které se Kolumbovi přiznával titul hlavního admirála, vícekrát a vrchního guvernéra pro všechny jím objevené země. „Byla mu také přiznána jedna desetina veškerého bohatství a zboží vyrobeného či získaného v těchto zemích, zproštěná veškerých daní. Další neobvyklou výsadu mu koruna potvrdila potvrzením, že Kolumbov titul a privilegia budou sdílet i jeho nástupci.“²⁵ Po sepsání smlouvy se s Kolumbem na přípravách podíleli tři bratři Pinzónovi, zámožní mořeplavci z Palosu, kteří mu poskytli i chybějící prostředky nutné pro vybavení. Vyplutí se uskutečnilo v pátek 3. srpna 1492 v osm hodin ráno. Kolumbus se plavil na lodi *Gallega*, kterou přejmenoval na *Santa Mariu*. Následovaly dny, ve kterých v námořnicích vzbuzovaly naději pouze zatoulaní ptáci a spousty mořské trávy. Kolumbus pro udržení klidu na palubě hlásil stále větší rozdíly mezi počtem skutečně ujetých mil a tím, který sděloval posádce.²⁶ 10. října vypukla na Santa Marii největší vzpoura, kterou Kolumbus řešil přísliby odměn a případného vrácení se do Španělska. V následujících dnech narazili námořníci z *Pinty*, které velel Martin Alonzo Pinón, na opracované kusy dřeva, lidé z *Niňy*, které veleli bratři Francisco Martin a Vencent Yaner Pinzové, vylovili kusy čerstvého roští obaleného listím a plody. „Dne 12. října ve dvě hodiny po půlnoci Juan Rodriguez Bermejo, námořník nejrychlejší lodi výpravy, *Pinty*, spatřil zemi.“²⁷ Expedice přistála na ostrově Guanahani, který Kolumbus přejmenoval na San Salvador.

²⁴ Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 35.

²⁵ Greenblatt, S., *Podivuhodná vlastnictví*, s. 74-75.

²⁶ Janáček, J., *Čtyři plavby Kryštofa Kolumba*, s. 145.

²⁷ Janáček, J., *Století zámořských objevů*, s. 124.

3.1. Idealizovaný pohled na Indie

Mezi ty, kteří mohli o Novém světě vypovídat, byli samotní objevitelé. Kolumbus se domníval, že doplul do Indie, a proto nazval obyvatele objeveného ostrova Indiány. Po příjezdu do Španělska se admirál začal chovat jako obchodník a prodával své zážitky a popisy lidem lačným po bohatství. Mnozí znalci považují Kolumbovy popisy za problematické, především v případě, kdy Kolumbus básnický popisuje viděné. „Řečeno velmi lapidárně Kolumbus nepopisuje ani tak to co vidí, jako to, co chce vidět, zahlcen přitom celou středověkou evropskou cestopisnou tradicí.“²⁸ Kolumbus stavěl do popředí ve svých popisech nahotu domorodců, ve které spatřoval podobnost s nepoznaným studem Adamovým a předpokládal tedy blízkost pozemského ráje. O existenci pozemského ráje se Kolumbus dočetl v díle Pierra d'Aillyho, který tvrdil, že se ráj nachází v mírném pásu za rovníkem. Admirál se k rovníku přiblížil během své třetí výpravy a začal se představou na ráj více zaobírat. Nejdříve došel k myšlence, že objevil nepravidelnost v kulatosti Země: „Zjistil jsem, že svět není kulatý, jak se píše, nýbrž že má tvar hrušky, která je celá velmi kulatá až na vyvýšené místo u stopky; nebo že je jako pěkně kulatý míč, na němž v jednom místě leží jakoby ženská bradavka, a tato prsu podobná část je nejvyšší a nejbližší nebi a nachází se pod čarou rovnodennosti zde v tomto moři-oceánu na konci Orientu. [...] Nedomnívám se, že Pozemský ráj má podobu strmé hory, nýbrž že je na vrcholku toho, co – jak jsem říkal – vypadá jako stopka hrušky a kam stoupá cesta z veliké dálky“²⁹ Dále také nahota v Kolumbových očích naznačovala nedostatečnou kulturu a snadné přesvědčení domorodců pro křesťanskou víru. Kolumbův předmět víry má vyšší důležitost než jeho víra samotná. Kolumbus byl křesťanem, ovšem kdyby byl žid nebo muslim, nejednal by ve svém chování jinak, nejdůležitější je pro něho síla jeho přesvědčení.³⁰ Zpočátku místní obyvatele popisoval jako mírné a milé, mírumilovné až bojácné s nejvelkorysejší povahou na světě. Tuto dokonalost Kolumbus prohlašoval se záměrem zvýšení hodnoty svého objevu a dal tím vzniknout první vizi ušlechtilého divocha. V průběhu kolonizace začal popisovat domorodce jako nepřátele plné krutosti, kteří byli odvážní a mstiví. Přesto Kolumbus touží domorodce převést na křesťanskou víru, čehož chce dosáhnout

²⁸ Kašpar, O., *Zámořské objevy*, s. 23.

²⁹ „List Výsostem z 31. 8. 1498, citováno podle: Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 25.

³⁰ Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 24.

obsazením jejich území za pomoci síly. „Mezi Kolumbovými idylickými proslovy a válečnými prohlášeními nebyla příliš velká časová prodleva.“³¹

Protože se nedostavilo očekávané množství zlata a koření, snažil se Kolumbus zpeněžit, co se dalo – otroky. „Námořním přepravcům by se mohlo platit kanibalskými otroky, což jsou lidé zlí, ale dobře stavění, statní a bystří, kteří se vytržení ze své nelidské přirozenosti stanou, jak doufáme, těmi nejlepšími možnými otroky.“³² Myšlenka této směny byla hlásána v zájmu zotročených. Tím, že lidožrouti budou poslání do otroctví, získají duchovní svobodu, projdou proměnou z nelidskosti v lidskost.³³ Kolumbus tedy rozlišoval mezi Indiány, kteří budou budoucími dobrými křesťany a zlými kanibaly. Toto rozlišení učinil na základě neznalosti a odporu uznat domorodce za úplné lidské bytosti.³⁴ „Kolumbus neuvažuje o tom, že by Indiáni mohli mít jakékoliv podobné představy o Španělech.“³⁵

3.2.Amerigo Vespucci

Kolumbovým současníkem byl Amerigo Vespucci, kterého hnaly ohledně pevniny v západním Atlantiku humanistické ambice a touha po rozřešení nejasností okolo této země.³⁶ Vespucci podnikl cesty do Nového světa s Hojedou, de la Cosou či Loronhem. Během cest začal synteticky nahlížet na problematiku objevných cest a věřil, že je vše součástí téhož neznámého kontinentu. Své poznatky zveřejňoval ve vlastních spisech. Napsal dva dopisy *Mundus Novus* a *Quatuor Navigationes*. „Shromáždí údaje o nahotě, absenci náboženství, o mírnosti a lhostejnosti k majetku, spojí je s odvěkými představami o zlatém věku a vytvoří moderní obraz šlechtného divocha.“³⁷ Kolumbus byl objevitelem nového kontinentu, ale Vespucci byl tím, kdo první vznesl myšlenku Nového světa. „Ten také vystřídal několik názvů – vedle Západní Indie, se velmi brzy objevil Nový svět a konečně v kosmografii Martina Waldseemülera z roku 1507 pak poprvé Amerika.“³⁸

³¹ Todorov, T., Cestovatelé a domorodci, in: Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 253.

³² „Pamětní list pro Antonia de Torres z 30. 1. 1494, citováno podle: Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 59.

³³ Greenblatt, S., *Podivuhodná vlastnictví*, s. 90.

³⁴ Todorov, T., Cestovatelé a domorodci, in: Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 253.

³⁵ Greenblatt, S., *Podivuhodná vlastnictví*, s. 96.

³⁶ Janáček, J., *Čtyři plavby Kryštofa Kolumba*, s. 215.

³⁷ Todorov, T., Cestovatelé a domorodci, in: Garin, E., *Renesanční člověk a svět*, s. 255.

³⁸ Kašpar, O., *Zámořské objevy*, s. 25.

3.3. Bartolomé de Las Casas

Dalším, kdo se zajímal o nově objevené země a jejich obyvatele byl Španěl Bartolomé de Las Casas, Kolumbův současník. Las Casasova příležitost dostat se do Ameriky přišla roku 1502, kdy mu Diego Kolumbus (syn Kryštofa Kolumba) nabídl spolupráci a společně chtěli dobýt Kubu. V roce 1502 působil na ostrově Españole jako kolonizátor a kněz. Roku 1523 vstoupil do dominikánského řádu, ovlivněn předešlými zkušenostmi s odsouzením španělských rejdů a odmítnutí Las Casasovy zpovědi z důvodu toho, že vlastní otroky, což bylo v rozporu s křesťanskými myšlenkami. „V roce 1535 se vrátil do aktivního boje za práva Indiánů, a to jak na americkém kontinentu, tak ve Španělsku, u krále a církevních hodnostářů.“³⁹ Ve svém díle *O zemích Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější* z roku 1542 uvádí Las Casas případy chování kolonistů, kteří přišli do domorodé vesnice, nechali se místními obyvateli živit a hostit a „Indijci jim tak sloužili, jako kdyby od nich měli dostati darem život či spásu; s takovou trpělivostí také snášeli stálý útisk a věčnou drzost Španělů, kterou by sotva kdo jiný snesl.“⁴⁰ Ve svém jednání pro lepší postavení Indijců učinil Las Casas tři kroky. Neustále dokládal informace o krutosti španělských kolonizátorů a konkvistadorů, předložil právní a politické kroky, které by mohly zabránit dalšímu nesprávnému jednání a v neposlední řadě začal uvažovat nad morálním a filosofickým hlediskem takového jednání.

Řešení hledal ze své pozice „správného křesťana“ a našel je ve zrušení rozdílů mezi národy a kulturami a hleděl na Indiány jako na pokorné, mírumilovné, štědré bytosti nadané všemi křesťanskými ctnostmi.⁴¹ „Všichni tamější Indiáni musejí být pokládáni za svobodné, neboť jsou skutečně svobodní podle téhož práva, na němž se zakládá i moje vlastní svoboda.“⁴² Posledním krokem pro upozornění na nevhodné zacházení s Indiány bylo Las Casasovo vystoupení proti Sepúlvedově tvrzení, které se opíralo o Aristotela a jeho učení o přirozených otrocích v díle *Politika*. Sepúlveda předložil text, který kolonisté potřebovali: prohlášení, které říká, že některé kmeny byly barbarské, což dokládaly jejich slabé mysli, nedostatečná těla a primitivní kultura.⁴³ Spor obou myslitelů nebyl nikdy oficiálně rozhodnut, přesto skončil v Las Casasovo prospěch. „Muselo být hluboké ticho – a nebylo to po prvé ani naposled, co Las Casas

³⁹ Todorov, T., Cestovatelé a domorodci, in: Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 261.

⁴⁰ De Las Casas, B., *O zemi Indijských*, s. 82.

⁴¹ Todorov, T., Cestovatelé a domorodci, in: Garin, E., *Renesanční člověk a jeho svět*, s. 261.

⁴² „Dopis princí Filipovi“ z 20. 4. 1544, citováno podle: Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 191.

⁴³ Grafton, A., *New Worlds, Ancient Texts*, s. 136.

v zájmu svých Indijců šel těsně po hranici hranice, neboť věru za věci mnohem méně mimořádné byli už horlité upáleni.“⁴⁴

3.4.Důsledky objevení Nového světa

Již od objevení Nového světa se španělské a portugalské úřady snažily o monopol. „Španělská mocenská strategie odráží od prvních let objevování Nového světa snahu co nejefektivněji získávat a shromažďovat poznatky o neznámých krajích, jejich přírodních bohatstvích, geografii, obyvatelích a všech ‚podivuhodnostech‘ vůbec, obzvláště těch, které skýtaly užitek.“⁴⁵ Informační monopol pro ně představoval předpoklad pro monopol hospodářský. Byly zřízeny instituce jako Rada pro Indie, které měly na starost koloniální politiku a také byla ustavená centra španělské moci v Novém světě. Bylo to Mexiko, Panama a později Havana.

Španělské instituce také umožnily prozkoumávání a osidlování částí Nového světa, ve kterých byl zřejmý výskyt zlata a dostatečné množství pracovní síly v podobě místních domorodců. Kolonialisté pěstovali na půdě nového kontinentu evropské i místní plodiny, chovali zvířata a těžili drahé kovy. Podstatnou měrou tak poznamenali nejen domorodou populaci, ale také přírodu. Velký pokles populace místních obyvatel nebyl zapříčiněn boji a násilím, ale neznámými chorobami, těžkou a nezvyklou prací, kterou podvyživení Indiáni nezvládli a nebyli tedy schopni potřebné reprodukce. Do Nového světa se také vydávali misionáři, duchovní dobyvatelé, kteří snahou o nastolení nového způsobu života domorodců prostřednictvím likvidace jejich náboženství, tradic a podoby společnosti, přispěli k velkému kolonizačnímu šoku.

Na území dnešního Mexika našli Španělé velká množství stříbra, a tak vývoz stříbra od roku 1535 ve velké míře doplnil vývoz zlata a stal se předním produktem exportu. „Conquistador stále usiluje o šlechtické tituly, o pocty a vážnost, ale dospěl k naprosto jasnému zjištění, že všeho se dá dosáhnout penězi, že peníze jsou nejen všeobecným ekvivalentem všech materiálních hodnot, nýbrž i prostředkem k dosažení všech hodnot duchovních.“⁴⁶

Objevení Nového světa znamenalo také obrovský průlom ve znalostech tehdejší doby a zcela narušilo jistotu v dosažené vědě, které bylo nejčastěji na základě

⁴⁴ De Las Casas, B., *O zemi Indijských*, s. 221.

⁴⁵ Černá, J., *Očitá svědectví*, s. 77.

⁴⁶ Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 169.

antických textů, především Aristotelových. Během renesance se filosofie dostala do povědomí širší veřejnosti, než tomu bylo zvykem ve středověku, a to nejen tím, že se filosofie dostala za zdi univerzit, ale také tím, že rozšířila svou globální strukturu znalostí.⁴⁷ V renesanci se také začal klást důraz na smyslovou zkušenost, která neměla v Aristotelově filosofii dostatečné místo.⁴⁸ Pro Aristotela by věda fyzického světa v ideálním případě měla podobu logické deduktivní struktury odvozené z nesporných základních tvrzení. Aristotelova přírodní filozofie hledala konečné příčiny věcí, a tím určovala jejich přirozenosti, experimentální věda tedy neměla prostor.⁴⁹

Empirické studie nebes a lidského těla odhalily velké „mezery“ ve starověké vědě. Ještě více šokující byl objev nového kontinentu, který lidem vyvrátil klasické popisy obydlených částí světa.⁵⁰ Příroda a země, které byly předtím neznámé, nyní nemohly být popsány pomocí „starých“ autorů, jelikož ti byli důsledkem přímé zkušenosti s „novým“ často vyvráceni. „Mezi lety 1550 až 1650 přestali západní myslitelé věřit, že mohou všechny významné pravdy najít v antických knihách.“⁵¹ Řečnický, Nový svět nahradil starověké texty, což se stalo hlavním symbolem pro správný způsob, jak objevit nové skutečnosti o světě a hlavní zdroj nových teorií o lidské společnosti.⁵² Vědci a filozofové žili v rozšiřujícím se světě. Už věděli, že fyzický vesmír byl mnohem větší, než si ve starověku lidé mysleli, a že obývají více částí zemského povrchu než jen evropský a asijský kontinent a část severní Afriky, jak to tvrdil Ptolemaios.⁵³ Slábla tedy důvěryhodnost klasických textů a prokazovala se hranice stávajícího vědění.

---

⁴⁷ Copenhaver, B. P. – Schmitt, Ch. B., *Renaissance Philosophy*, s. 58.

⁴⁸ Dear, P., The Meaning of Experience, in: Daston, L – Park, K., *The Cambridge history of science*, s. 108.

⁴⁹ Dear, P., The Meaning of Experience, in: Daston, L – Park, K., *The Cambridge history of science*, s. 110.

⁵⁰ Grafton, A., *New Worlds, Ancient Text*, s. 4.

⁵¹ Grafton, A., *New Worlds, Ancient Text*, s. 1.

⁵² Grafton, A., *New World, Ancient Texts*, s. 252.

⁵³ Grafton, A., *New World, Ancient Texts*, s. 4.

4. Renesanční skepticismus

Myšlenkový proud, který se, mimo jiné, na hranici a limity vědění soustředil, byl renesanční skepticismus. „Ke skepsi na tomto poli podněcoval objev světa, který překračuje sféru jevů – například světa atomů – a odtud vyplývající kontroverze o povaze tohoto světa.“⁵⁴ Montaigne poukazoval na relativnost vědění a mínil, že nezdár jednoho se může proměnit ve zdařilost jeho následovníka a co se nepodařilo odhalit v jednom století, podaří se odkrýt ve století následujícím.⁵⁵ Mezi učence řadící se ke skepticismu patřili Robert Boyle, Joseph Glanvill či John Locke, kteří vydávali eseje po vzoru Michela de Montaigna.

Skeptický postoj byl také ovlivněn vynálezem knihtisku, jehož zásluhou se šířilo mnoho knih a novin, a tak si lidé začali uvědomovat nesmiřitelnou rozlišnost v popisech událostí. Zpochybňovat se také začaly cestopisy. Jedni cestovatelé začali obviňovat druhé z nepřesných popisů krajín a zemí, z přebírání starších textů dřívějších cestovatelů nebo byli jiní autoři přímo označeni za lháře, kteří popisovanou zem vůbec nenavštívili. „Ať už v 17. století došlo či nedošlo ke krizi, jisté je, že panoval pocit krize.“⁵⁶

4.1. Michel de Montaigne

Pro francouzského filozofa Michela de Montaigne je charakteristický skepticismus. „Skepticismem chtěl uniknout ze zajetí fanatických vášní.“⁵⁷ Roku 1571, odešel z veřejného života (byl dvakrát zvolen starostou v Borneaux) a začal se věnovat práci na *Esejích*. V tomto období náboženské nesnášenlivosti a neúčinného politického vedení (tento pohled živil Montaignovu skepsi) se autor obrací do svého nitra a píše Eseje.⁵⁸ Myslitelé navazující na Montaignovo učení vynaložili mnoho sil na seřazení tohoto díla do zapadajícího seskupení, nejvíce je dílo děleno na 3 části. První část je stoická (po roce 1570), druhá skeptická (kolem roku 1575) a třetí epikurejská (mezi lety 1578 – 1592). Eseje jsou „volné úvahy o světě, o životě, o člověku, a především o sobě samém.“⁵⁹ „Již řadu let mám výhradně sebe samého za cíl svých myšlenek, kontroluji a

⁵⁴ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 226.

⁵⁵ Montaigne, M., *Essais*, kn. II, Paříž 1972, s. 237, citováno podle: Gorfunkel, Ach. Ch., *Renesanční filozofie*, s. 227.

⁵⁶ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 230.

⁵⁷ Čechák, V., *Co víte o novověké filozofii*, s. 40.

⁵⁸ Copenhaver, B. P. – Schmitt, Ch. B., *Renaissance Philosophy*, s. 52.

⁵⁹ Gorfunkel, A. Ch., *Renesanční filozofie*, s. 215.

sleduji jen sebe; a jestliže prostuduji i něco jiného, je to jen proto, abych to ihned vztáhl k sobě, či lépe řečeno, obrátil v kus samého sebe.“⁶⁰

Skepticismus byl Montaignovi metodou, která nás má vést k nalezení pravdy, naučit nás spoléhat se pouze na vlastní rozum, a ne se zaslepeně podřizovat autoritám. „Základem Montaignova skepticismu je právě snaha všechno si ověřit, všechno samostatně rozumově hodnotit, nedůvěřovat žádným dogmatům a tezím, i když jsou obecně uznávány a mají mnohasetletou tradici.“⁶¹ Uvědomění si svého nedokonalého poznání chápe Montaigne jako proces. Jediné, čeho lidé podle Montaigna mohou docílit, je přiznání si své nevědomosti a slabosti.⁶²

Montaigne byl ovlivněn objevením Nového světa. „Náš svět si nedávno objevil bratra, totiž další svět, a kdo nám zaručí, že to bude poslední z bratří, vždyť přece až do této chvíle ani o tomto světě neměli zdání ani démoni, ani Sibyla, ani jsme jej netušili my.“⁶³ Nový svět přirovnává k děcku, které nebylo potřeba Evropany vychovávat ani ovládat, a přesto překypovalo nádhernou přírodou, zvířaty a lidmi nadanými myšlením. Všechny kladné vlastnosti Indiánů jako zbožnost, zachovávání zákonů, добрota, štědrost, čestnost či upřímnost se staly terčem evropských kolonistů.⁶⁴ Montaigne na konci kapitoly O kanibalech trefně vystihuje způsob myšlení Evropanů: „Tohle všechno nezní zrovna špatně: ale co je to platné, když nechtějí nosit naše kalhoty.“⁶⁵

Montaignovo zalíbení v antické hodnoty starověkého Řecka a Říma je zřejmé z vyjádření lítosti nad skutečností, že Nový svět nebyl objeven Alexandrem či jinými starověkými Řeky a Římany. „Nelíbí se mi, že je nepoznali Lykurgos a Platón, neboť se mi zdá, že to, co u těchto národů spatřujeme přímou zkušeností, přesahuje nejenom veškerá líčení, jimiž básnictví vykrášlilo Zlatý věk a všechna jeho vymyšlená znázornění blaženého lidského údělu, nýbrž i samotné pojmy a touhy filosofie.“⁶⁶ Mínil, že v případě objevu Řeků a Římanů by nové země byly zušlechtované a posílené, vzájemně schopné se od sebe učit a zlepšovat své ctnosti. „Použili jsme naopak jejich nevědomosti, abychom je podle příkladu a vzoru našich vlastních mravů snáze oblomili

---

⁶⁰ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 119.

⁶¹ Gorfunkel, A. Ch., *Renesanční filozofie*, s. 219.

⁶² Montaigne de, M., *Eseje*, s. 171.

⁶³ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 279.

⁶⁴ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 279.

⁶⁵ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 231.

⁶⁶ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 223.

v zrádnosti, prostopášnosti, lakomství a nelidskosti a krutosti všeho druhu.⁶⁷ Tyran „vždycky přichází pod záminkou, že chrání něco, co lidé opravdu chtějí mít chráněno – náboženství, veřejnou spravedlnost nebo slávu vlasti.“⁶⁸ Montaigne Indiány a novou zem někdy až přehnaně velebil, vyzdvihoval čistý svět objevených národů a zasazoval je do kontrastu se zkaženou Evropou.⁶⁹

Montaigne v Novém světě nikdy nebyl. „Místo toho říká, že se spoléhá na svůj hlavní zdroj, svého sluhu, a na další námořníky a kupce, a také na Indiány, s kterými osobně mluvil.“⁷⁰ Vidíme tedy pohled na Nový svět z pozice podřízeného, kterým Montaignův sluha je. V Eseji O kanibalech nenalezneme přímou Montaignovu reakci na Nový svět, ale klasifikující utopickou představu se zděšeným odporem ke krutosti. Tuto představu nám zprostředkuje jeho francouzský sluha, jehož názory jsou ovlivněné postavením sluhu ve společenské struktuře. Montaigne svého sluhu považoval za člověka prostého a neotesaného a tudíž důvěryhodného. Takoví lidé si nemají z čeho vymýšlet a neposkytují prostor pro dohady. Naopak lidé s hermeneutickými a rétorickými dovednostmi typickými pro renesanční učenost, narušují reprezentaci toho, co viděli, a Montaigne naznačuje, že vzdělanci se podobného narušení prakticky nemohou vyvarovat.⁷¹

S objevením Nového světa je také spjata Montaignova pochybnost v jistotu vědění. Jisté příčiny omezení viděl i ve vybavenosti člověka. Lidskou vrozenou prapůvodní nemocí je domýšlivost, která lidem nedovolí si připustit vědomí toho, že žijí v posledním poschodí příbytku tak vzdáleného od nebeské klenby, a nechá je žít v představách, že mohou srážet Nebesa k jejich podnoží.⁷² Mezi chybami, kterých se lidé také dopouštějí je, „že každý nazývá barbarstvím vše, nač není sám zvyklý: jakož se vůbec zdá, že nemáme jiné měřítko pravdy a rozumnosti než příklad a představu názorů a obyčejů země, v níž žijeme.“⁷³

Výsledkem lidského hledání pravdy může být dle Montaigna její nalezení nebo zjištění, že pravdu nalézt nelze či tvrzení, že pravda je stále hledána. Skeptikové

⁶⁷ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 281.

⁶⁸ Chesterton, G., K., in: Bacon, F., *Eseje o věcech veřejných*, s. 99.

⁶⁹ Čechák, V., *Co víte o novověké filozofii*, s. 302.

⁷⁰ Greenblatt, A. Ch., *Podivuhodná vlastnictví*, s. 176.

⁷¹ Greenblatt, A. Ch., *Podivuhodná vlastnictví*, s. 175.

⁷² Montaigne, M., *Eseje*, s. 142.

⁷³ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 222.

zastávají názor, že pravdu stále hledají. Tvrdí, že ti, kdo si myslí, že pravdu našli (epikurejci, stoici) se klamou. Klamou se podle nich ale i ti (stoupenci Akademie), kteří si myslí, že ji nalézt nelze.⁷⁴ Jediným východiskem v hledání pravdy je tedy skepticismus. Skeptici „užívají svého rozumu, aby zkoumali a rokovali, nikoliv však, aby rozhodovali a volili.“⁷⁵

5. Utopismus

Název utopie znamená „v souladu s nejužnávající etymologií slova – u-topos, to jest ‚ne-místo‘.“⁷⁶ Na konci 20. století je výraz chápán jako „není takového místa“.⁷⁷ Utopismus je směr, ze kterého zároveň Thomas More udělal literární žánr svým dílem Utopie z roku 1516. Inspirace byla čerpána od Platóna. Platón znovu a znovu ukazoval, jak filosofové, hledající osvětlení sluncem, musí sestoupit zpět do temnoty jeskyně a zápasit s těmi z nás, kteří odmítají jejich předpokládané osvětlení.⁷⁸ Znaky, které utopii a utopický žánr charakterizují, jsou:

vyčleněný, izolovaný prostor: nejčastěji ostrov, který je tak uchráněn před stykem s poskvřenými ostatními zeměmi,

soběstačnost: utopická země udržuje co nejméně vztahů a kontaktů s okolím, zvláště pokud se vztahy týkají hospodářské směny,

mimočasovost: u utopií se neví, jak se tam lidé ocitli, definitivní je přítomnost a budoucnost ani minulost není,

vybudování města: ideální město *topos* je vybudované, geometricky strukturované,

reglementace: uspořádaná společenská harmonie, ve které jsou problémy trvale vyřešeny.⁷⁹

Pokud se autoři utopických děl chtěli inspirovat ohledně právní organizace státu, nahlíželi do děl Platónových a Morovy Utopie, pokud dávali důraz na legitimizaci vědění, měli k dispozici dílo Francise Bacona. Utopická díla mohou být „myšlením mytickým, archetypickým a symbolickým“, nebo může přesahovat pouhou myšlenku „možných aspektů“ a stane se modelem ideální společnosti, inspirující představitele

⁷⁴ Montaigne de, M., *Eseje*, s. 155 – 156.

⁷⁵ Montaigne de., M, *Eseje*, s. 159.

⁷⁶ Aínsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 17.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Rothstein, E., *Visions of Utopia*, s. 2.

⁷⁹ Aínsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 21-24.

moci.⁸⁰ Pojem utopie označuje hypotetickou komunitu, společnost nebo svět, který odráží dokonalejší, alternativní způsob života.⁸¹ Utopie jsou vize, které nás zajímají, protože mají dopad na tento svět, pokouší se říci, jaký by tento svět mohl být a co pro pokus o jeho zlepšení můžeme udělat.⁸²

Utopie může být reakcí, kritikou či smíšenou vazbou reagující na stávající podoby státu či světa, nebo jsou pro autory utopií mimo jiné inspirací objevy nových zemí, jejichž odlehlost jim dodává mytický nádech a prostor pro idealizaci dálných zemí, což přispívá k utopickému statutu. Také Amerika spadá do těchto odlehlých zemí, které svou vzdáleností od Evropy vybízejí k myšlenkám o jinakosti. „Americká rozmanitost a kvalitativní odlišnost byly posvěceny díky bariéře, kterou mezi Evropou a Amerikou tvoří Atlantský oceán.“⁸³ Amerika byla ideálním prostředím pro umístění utopie, byl to odlehlý prostor s neznámými dějinami, kde se mohla nacházet společnost, které se v Evropě nedařilo uskutečnit její plány a naděje. „Výhody, které jsou shrnuty v tezi, že vše, co nebylo možné ve Starém světě upadajícím v železném věku, by mělo být možné v Novém světě.“⁸⁴

5.1. Thomas More

„Není takového místa“, tak byl přeložen titul Thomase Mora Utopie. „V tomto textu, proslulém svou spletitostí, nacházíme systematické odmítnutí novořímské republikánské tradice a současně pozitivní obhajobu alternativních politických hodnot, čerpaných z řecké filosofie.“⁸⁵ Žádné jiné dílo od dob Platónovy *Republiky* nemá takový trvalý účinek či neslouží pravidelně jako paradigma nebo vzor pro ostatní.⁸⁶ More zastává Platónovy názory, že by se v zájmu obecného dobra měli filozofové stát králi a králové filozofy. Ideální stát je dle Mora založen na společném majetku, na všeobecné účasti občanů na práci, spravedlivém dělení společného bohatství a etickém ideálu, který neuznává privilegovaného postavení jedinců a sobectví.

Příběh vypráví mořeplavec Rafael Hythlodaios, který se údajně účastnil plaveb Ameriga Vespuccioho. Utopijští občané žijí v přirozeném stavu, jejich jednání řídí rozum

⁸⁰ Aínsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 31.

⁸¹ Rothstein, E., *Visions of Utopia*, s. 51-52.

⁸² Rothstein, E., *Visions of Utopia*, s. 3.

⁸³ Aínsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 39.

⁸⁴ Aínsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 101.

⁸⁵ Nelson, E., Vladař jako filosofický problém, in: Hankins, J., *Renesanční filosofie*, s. 436.

⁸⁶ Rothstein, E., *Visions of Utopia*, s. 61.

a i bez pomoci zjevení věří ve svrchovaného Boha a nesmrtelnost duše. „Všude tam, kde trvá soukromé vlastnictví a kde všichni všechno měří penězi, stěží může kdy nastat, aby byl stát zřízení spravedlivé a prospěšné.“⁸⁷ Utopijští ovšem nejsou křesťany, ale jsou přesvědčeni, že společné vlastnictví je slastí nejvyššího lidského dobra, tak jak je to učí příroda. Utopijská společnost je v otázkách náboženství velmi tolerantní a každý občan si může vybrat své náboženství, které bude uctívat. Utopijští obyvatelé tvrdí v rámci filozofie velmi podobné systému myslitele Epikúra, že všechny slasti jsou dobré a žádoucí k zvýšení blaženosti, ovšem připouštějí, že ne všechny slasti jsou stejně dobré. Slastem je třeba se vyhnout v případě, že by vedly ke strážni nebo by způsobovaly poškození společnosti.⁸⁸

Utopijci se povinně účastní společensky nutné práce, ovšem se svým volným časem „smí každý nakládat podle svého svobodného rozhodnutí, ne aby ho zneužíval ve zhýralosti nebo otupělosti, nýbrž aby dobu, v níž je prost svého zaměstnání, zcela podle své libosti věnoval jakémukoli jinému snažení.“⁸⁹ „Jít za drsnou a chmurnou ctností a chtít nejenom odehnat od sebe všechnu půvabnost života, nýbrž i dobrovolně trpět bolest, od níž bys nemohl očekávat žádného užitku, to pokládají za vrchol pošetilosti.“⁹⁰ Všichni obyvatelé žijí klášterním životem, snaží se odvracet od špatných slastí, které by vedly z osobního majetku či postavení. Největší slastí je blaženost všech Utopijců a hledání pravdy a naděje ve věčný život. Celé dílo Utopie může být čteno jako Morova kritika Anglie, její státnosti, její církve a ekonomiky.⁹¹ Morovou utopií se nechali mnozí inspirovat, například „Vasco de Quiroga uspořádá podle utopického návodu dvě vesnice, jednu poblíž Mexika, druhou v Michoacánu, obě nesou jméno Santa Fé.“⁹² Dalším, kdo se utopiemi a jejich realizací zabýval byl Bartolomé de Las Casas.

---

⁸⁷ More, T., *Utopie*, s. 53.

⁸⁸ More, T., *Utopie*, s. 80-81.

⁸⁹ More, T., *Utopie*, s. 65.

⁹⁰ More, T., *Utopie*, s. 80.

⁹¹ Rothstein, E., *Visions of Utopia*, s. 62.

⁹² Todorov, T., *Dobytí Ameriky*, s. 229.

5.2. Bartolomé de Las Casas

Las Casas projevil snahu o vybudování dokonalé křesťanské republiky v Novém světě, která vznikala jako reakce na vykořisťování a genocidu. „Na ovečky tak mírné a řečenými vlastnostmi od Všemohoucího nadané, jako tygři, vlci a nejukrutnější lvi dlouhým hladem sužováni Španělé vtrhli, a od oněch dob po čtyřicet let nic jiného nedělali a item nic jiného dělati nechtěli a do dnešního dne ničím jiným se nezabývají než vražděním těchto nebohých.“⁹³ V tomto kriticko-utopickém diskurzu se mísily duchovní teorie s misionářskou praxí a empirické pozorování nových skutečností s jejich idealizací. „Polemika o spravedlnosti koloniální expanze a otroctví Indiánů se tak mění v jedno z velkých témat španělského etického myšlení 16. století a jakožto kritika stávajícího řádu se stává bytostným předpokladem utopie.“⁹⁴ I přes kritiku chování kolonistů Las Casas španělskou kolonizaci podporuje, ovšem v mírumilovnějším provedení celých rodin rolníků, podporuje také sňatky mezi Španěly a Indiány, pokud je s oběma zacházeno v rámci principu rovnosti. Takové míšení je prospěšné pro harmonizaci národů a ras. Las Casas se ve svých pracích opírá o Platónovu *Republiku* a Aristotelovu *Politiku*. Míní, že Indiáni měli dobře zorganizovanou republiku se zákony a metodami, které jim umožňovali spravedlivou správu.⁹⁵ „Konkrétně Las Casasův Plán na emigraci rolníků (1518) umožňuje, aby idea plodné americké země a příjemného, zdraví prospěšného podnebí koexistovala s potřebou pracovat a žít stroze.“⁹⁶ Dle Las Casasových slov je potřeba mít pracovité lidi, kteří budou schopni se těšit ze zemí celého kontinentu a přinesou tím užitek všem, kteří je budou obdělávat. Popis Indiánů byl plný jednotvárných přívlastků. „Lidé tito nadáni jsou myslí bystrou a učelivou; lid jest učelivý a veškeré vzdělanosti schopný a k přijetí svatého našeho katolického náboženství velezpůsobilý; a nikoli také nešikovný v přijímání dobrých mravů.“⁹⁷

Las Casas vypracoval „projekt vesnické kolonizace“, který předložil „Radě pro Indie“. Jeho projekt byl vypracován s přesností a mnoha podrobnostmi, které by byly hodny té nejlepší utopie. „Každá společenská buňka je tvořena párem Španělů a šesti páry Indiánů.“⁹⁸ Roku 1537 uskutečnil Bartolomé de Las Casas svůj praktický pokus.

⁹³ Las Casas, B., *O zemích Indijských*, s. 20-21.

⁹⁴ Ainsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 121.

⁹⁵ Ainsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 115.

⁹⁶ Ainsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 123.

⁹⁷ Las Casas, B., *O zemích Indijských*, s. 20.

⁹⁸ Ainsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 129.

Na dobu patnácti let bez styku s vnějším okolím usadil Indiány v rezervacích Nueva Jerusalén a Verapaz. Zde použil řadu reglementů a prostředků, například hodiny práce a odpočinku či demokratické dělení výnosů a to vše pro ochranu „přirozené“ svobody. Dověšením byl příchod španělských rolníků, jejichž „křesťanská víra se měla spojit s ctnostmi Indiánů.“⁹⁹ Vlivem přirozeného nepřátelství, nedostatkem zdrojů, a přičiněním obchodníků a správců koruny došel tento experiment k postupnému úpadku.

6. Proměny vědění o přírodě

Myslitelé renesanční doby se snažili o organizaci současného a nově nabytého vědění. „Obtížnost úkolu vnést do našich poznatků řád v renesančním období nesmírně vzrostla díky ohromnému přísunu nového, na začlenění čekajícího materiálu: pramenem tu byly nové objevené kontinenty, zpřístupněné starověké texty, i všemožná pojednání dostupná v nových tištěných vydáních a současně i společenské a kulturní změny spjaté s rozmachem tisku, nesmírným rozvojem vyššího vzdělávání a změnami v oblasti mecenášství a společenské mobility.“¹⁰⁰ Pro renesanční dobu jsou dále charakteristická experimentální zkoumání. Již ve 13. století byl proveden pokus pro objasnění duhy, ovšem až v 17. století dosáhly systematické experimenty velkého rozsahu a byly pokládány za hlavní činnost k dosažení poznání. „Pozorování, díky observatořím, teleskopům, mikroskopům a dalším přístrojům stále pečlivější a přesnější, hrálo oproti dřívějšímu důležitější roli ve zpracování a produkci poznatků o světě přírody – a koneckonců i o světě lidské společnosti.“¹⁰¹ Přírodovědci nejdříve studovali zvířata a rostliny, o kterých se zmiňovali staří myslitelé ve svých textech, objevením nového kontinentu se jim otevřela cesta ke zkoumání neznámé přírody a s možností pozornějšího výzkumu se odhalily i doposud netušené informace ve Starém světě. Důraz byl kladen na smysly. „Vědění, které se neopírá o smyslové poznání a zkušenost, si nemůže činit nárok na žádnou jistotu, a jistota je hlavním znakem skutečné vědy.“¹⁰² Autoři se vraceli přímo k původním textům a na jejich pozdější překlady se přihlíželo pouze jako na vodítka v porozumění těmto pramenům. K organizaci vědění převzala renesance metody středověku, mezi které „ patří klasifikace oborů, využití nadpisů k setřídění a ukládání materiálu a využití abecedního pořádku v textech, rejstřících a

⁹⁹ Ainsa, F., *Vzkříšení Utopie*, s. 130-131.

¹⁰⁰ Blairová, A. M., Organizace vědění, in: Hankins, J., *Renesanční filosofie*, s. 377.

¹⁰¹ Burke, P., *Společnost a vědění*, s. 233-234.

¹⁰² Gorfunkel, A. Ch., *Renesanční filozofie*, s. 110.

katalozích.¹⁰³ Tyto metody museli renesanční autoři aplikovat i na nově vzniklé studijní obory a nově nabytý materiál.

6.1. Francis Bacon

O nové vědě a jeho seřazení se pokoušel anglický filozof Francis Bacon, který byl ovlivněn objevením Nového světa, které se stalo „příčinou a počátkem věcí nad jiné znamenitějších.“¹⁰⁴ Baconovým velkým přínosem pro filosofii je filozofie vědy, v níž je potřeba pro obnovení věd nejprve současné i tradiční vědě podrobit kritice a nahradit ho věděním novým za pomoci metody zkoumání přírody. Současně s kritikou stávajícího věděním Bacon kritizuje i lidské poznávací schopnosti, které jsou ovlivněny sebeklamy lidského rozumu. Tyto sebeklamy Bacon nazval *idoly*, které rozdělil na získané a vrozené. Získané *idoly* se do lidských myslí přenesly z filosofických škol a lidé se jich zbavují jen stěží. Vrozené *idoly* naopak stávají v samotné povaze rozumu a člověk není schopen se jich zbavit. „Zbývá toliko, aby se na ně poukázalo a abychom onu sílu mysli, jež nám strojí úklady, řádně poznali a zcela přemohli, aby snad ze starých zničených omylů nevyrazily hned výhonky omylů nových.“¹⁰⁵ Tato rozdělení uvedl Bacon v díle *Nové Organon*, které mělo být jednou ze tří částí plánovaného projektu *Velké obnovení věd* publikovaného v roce 1620.¹⁰⁶ Titulní strana *Velkého obnovení věd* zobrazuje loď znázorňující symbol objevení Nového světa, plující za Herkulovy sloupy, které zobrazují starověkou hranici mořeplavectví a věděním.¹⁰⁷

„Hlavním Baconovým cílem bylo vybudovat vědeckou organizaci, která měla koordinovat teoretické úsilí většího počtu vědců v zájmu praktického využití výsledků bádání.“¹⁰⁸ Baconův plán na obnovení věd měl sestávat z několika kroků, ve kterých vědní obory třídil na základě trojice duševních vlastností, a to tedy rozumu, paměti a představivosti. „Toto dělení je zároveň hierarchií: nejvyšší postavení zaujímají filosofie a věda jakožto výkony rozumu, jímž jsou podřízeny disciplíny závislé na fantazii a paměti.“¹⁰⁹ Bacon věděl, že takto velký projekt nemůže dokončit, ale zanechal všechny úrovně alespoň z části rozpracované.

¹⁰³ Blairová, A. M., Organizace věděním, in: Hankins, J., *Renesanční filosofie*, s. 399.

¹⁰⁴ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 149, kn. I, af. 92.

¹⁰⁵ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 66.

¹⁰⁶ Grafton, A., *New Worlds, Ancients Texts*, s. 197.

¹⁰⁷ Grafton, A., *New World, Ancient Texts*, s. 198.

¹⁰⁸ Röd, W., *Novověká filosofie*, s. 20.

¹⁰⁹ Röd, W., *Novověká filosofie*, s. 22.

6.1.1. Nové Organon

Už samotný název, odkazující na Aristotelovo dílo *Organon* (řecky „nástroj“), napovídá, že Francis Bacon chtěl touto knihou předložit nový nástroj pro překonání současných teoretických věd a filozofií, které při pečlivějším pozorování hlásají stále totéž, mění se pouze způsob podání informací, který nic nového nedokazuje. Oproti tomu u mechanických věd můžeme dle Bacona pozorovat zlepšování a zdokonalování každým dnem. V *Novém Organonu* se projevuje problematika propojení antických autorů a nového empirického poznání. „Nový svět se stal nejjasnějším důkazem nejen hranic antických cest, ale také hranic jejich poznání.“¹¹⁰ Řeckou moudrost Bacon vidí jako „dětství vědy“, které ještě nedospělo k tomu, aby přineslo větší prospěšnost.¹¹¹ „Pravdu je potřeba hledat nikoli v tom, že je nějaká doba šťastná, to je pomíjivé, nýbrž ve světle přírody a zkušenosti, neboť toto světlo je věčné.“¹¹²

V díle Bacon předkládá čistou zkušenost, která se v případě, že je vyhledávaná nazývá experimentem, který „nejprve zažehne světlo, potom osvětlí cestu a ukáže na ni, začíná od zkušenosti seřazené a urovnané, a nikoli od zkušenosti příliš spěšně odvozené a mylné; z této zkušenosti pak vyvozuje tvrzení a ze stanových tvrzení opět nové pokusy.“¹¹³ Bacon chápal "zkušenost" jako cestu k takovému poznání, které je provedené svědomitým zkoumáním a sběrem faktů týkajících se vlastností a chování fyzického fenoménu.¹¹⁴ Naše poznání by tedy nemělo vycházet z tradice, nýbrž ze zkušenosti. Dále Bacon předkládá induktivní metodu, která se ovšem liší od dosud využívané jednoduché indukce prováděné prostým výčtem, kterou Bacon považuje za příliš rychlou a krátkou, svádějící k unáhleným a nejistým závěrům.¹¹⁵ Baconova indukce spočívá v uspořádání a seřazení jednotlivostí vztahujících se k předmětu zkoumání do tabulek objevů a vynálezů, „jež budou vhodné, správně sestavené a dosud živé.“¹¹⁶ Indukce jako „metoda vedoucí k objevům, musí analyzovat přírodu tím, že patřičně odmítá a vylučuje a teprve potom, když je k dispozici dostatečný počet záporných případů, usuzovat na případy kladné.“¹¹⁷ Až nyní můžeme k výsledkům

¹¹⁰ Grafton, A., *New Worlds, Ancients Texts*, s. 212.

¹¹¹ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 46.

¹¹² Bacon, F., *Nové Organon*, s. 104, kn. I, af. 56.

¹¹³ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 134, kn. I, af. 82.

¹¹⁴ Dear, P., *The Meaning of Experience*, in: Daston, L – Park, K., *The Cambridge history of science*, s. 111.

¹¹⁵ Černá, J., *Očitá svědectví*, s. 169.

¹¹⁶ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 155, kn. I, af. 102.

¹¹⁷ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 157-158, kn. I, af. 105.

tabulky pustit rozum, kterému je vhodno dát „olověnou přítěž“, abychom zabránili jeho rozletu a přeskokování od jednotlivostí k obecným tvrzením.¹¹⁸ „Naděje ve vědy lze vkládat teprve tehdy, když se bude vystupovat vzhůru po správné stupnici, stupeň za stupněm, bez přerušení a mezer, od jednotlivostí k postupně vždy obecnějším tvrzením, přes tvrzení střední obecnosti až k tvrzením nejobecnějším.“¹¹⁹ Tato Baconova indukce je kritikou a zároveň nahrazením indukce Aristotelské, ve které se jednalo o smysly, které dodávaly rozumu vjemy, na jejichž základě rozum postupnou abstrakcí dochází k pojům.¹²⁰ Dle Baconových slov Aristoteles „své závěry učinil už napřed, při tom, když tyto závěry vytvářel, nepoužil náležitě zkušenosti, naopak, vyřešil věc zcela libovolně obecným tvrzením a pak teprve překroutil zkušenost tak, aby těmto jeho tvrzením odpovídala.“¹²¹ Z výše uvedeného vyplývá, že pro Bacona je indukce dokazováním, pro Aristotela naopak zobecňování poznávaného.

Baconovou snahou bylo vypracování přesného a pravdivého popisu přírody a pokusů. „Tento popis by pak tvořil základ, na němž by se vybuďovala filosofie, aby se věda a filosofie konečně po tolika staletích nevznášely ve vzduchu, nýbrž spočinuly na pevných základech všeobšáhle a dobře uvážené zkušenosti experimentální praxe.“¹²² Veškeré dosavadní vědění bylo původem od Řeků a ani římských, arabských a pozdějších spisovatelé podle Baconových slov mnoho nového z vědy nepřidali. Bacon poukazuje na posun vědění v jeho současnosti. „V našich dobách je však známa většina částí Nového světa i nejzazší končiny světa starého a zásoba zkušeností nemírně vzrostla.“¹²³ Díla a vynálezy jsou dle Bacona zásluhou náhody a slepé zkušenosti, jelikož dosavadní věda byla jakýmsi uspořádáním věcí dříve objevených než metodou, jak objevovat věci nové.¹²⁴ Je třeba si podle Baconových slov uvědomit posun od starověku, který objevení Nového světa umožnil v oblasti vynálezů a vědění. „Byla by to jistě pro lidi hanba, kdyby hranice intelektuálního světa zůstaly stísněny v úzkých prostorách starých objevů, jestliže končiny světa materiálního, to jest zemí, moří a hvězd byly v našich dobách až do nejzazších svých prostorů zpřístupněny.“¹²⁵

¹¹⁸ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 156-157, kn. I, af. 104.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 63.

¹²¹ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 111, kn. I, af. 63.

¹²² Bacon, F., *Nové Organon*, s. 43-44.

¹²³ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 123, kn. I, af. 72.

¹²⁴ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 88, kn. I, af. 8.

¹²⁵ Bacon, F., *Nové Organon*, s. 136, kn. I, af. 84.

6.1.2. Nová Atlantis

„Spisem *Nova Atlantis* (1627) se Bacon připojil k řadě novověkých autorů utopií, kteří v tomto literárním druhu viděli vhodný prostředek společenské kritiky.“¹²⁶ Inspirace Novým světem je také zřejmá v tomto díle, kde se objevuje myšlenka Ameriky, která je pojmenovaná Velká Atlantis.

Dějem díla jsou rozmluvy členů zbloudilé posádky s úředníkem, kupcem a Otcem Šalamounova domu, prostřednictvím kterých Bacon popisuje historii, zvyky, tradice a organizaci vědy neznámé země. Společnost Bensalem žijící na tomto ostrově, se vyznačuje vyspělou vědou, kulturou a velkým množstvím jezer, lázní, půdy, pozemků, zařízení na přípravu léčiv, strojů, domů akustiky, vůní, matematiky a jiných laboratoří a observatoří. Tato instituce zahrnující všechny pracovní prostředky a způsoby je nazvána Šalamounův dům. V tomto domě působí třicet tři učenců, kteří jsou podle výkonu objevitelské práce rozlišeni na funkce o různých pozicích. Jsou tam Kupci světla, kteří vyplouvají, aby přivezli z cizích zemí knihy a návody, dále učenci, kteří informace z knih přepisují, poté experimentátoři, rádci, nový učenci, atd.¹²⁷ „Smyslem naší instituce je poznávat příčiny a skryté pohyby věcí; a rozlišovat hranice lidského panství na všechny myslitelné věci.“¹²⁸ V porovnání Šalamounova domu a sevillského Domu obchodu (španělsky *Casa de la Contratación*), kde probíhal sběr dat z Nového světa administrativního, obchodního i vědeckého charakteru, vidí Burke značné shody. „Baconova vize ‚ideální‘ instituce však mohla být inspirována rovněž jinými institucemi (např. Accademia dei Lincei, Tychonova observatoř v Uraniborgu).¹²⁹ Bensalemská společnost má také vynikající znalosti v oboru mořeplavectví, které ovládali již v antické době. Bensalemští například objevili Ameriku, jimi zvanou Velká Atlantis, mnohem dříve než Evropané. Obyvatelé Nové Atlantis měli bohaté vědomosti i o Evropě a jejich osobnostech. V Šalamounově domě se nachází slavnostní síň, kde jsou sochy předních evropských vynálezců a objevitelů. „Máme tam i sochu vašeho Kolumba, jenž objevil Západní Indii; dále vynálezce lodí; vašeho mnicha, který vynalezl děla a střelný prach; vynálezce hudebních nástrojů; vynálezce písma; vynálezce knihtisku; a o všech těch lidech máme zevrubnější zprávy než vy“¹³⁰ Tento sál je symbolem Baconova obdivu vůči novým vynálezům a objevům. Francis Bacon

¹²⁶ Röd, W., *Novověká filosofie*, s.23.

¹²⁷ Bacon, F., *Nová Atlantida*, s. 33-40.

¹²⁸ Bacon, F., *Nová Atlantida*, s. 33.

¹²⁹ Černá J., *Očitá svědectví*, s. 171.

¹³⁰ Bacon, F., *Nová Atlantida*, s. 40.

představoval optimistický pohled ve vědecký a praktický pokrok. „Lze tedy předpokládat, že Baconovy ideje nereflektovaly ani tak existující poměry, jako spíš anticipovaly budoucí vývoj, o němž tehdy svědčily nanejvýš první náznaky.“¹³¹

---

¹³¹ Röd, W., *Novověká filosofie*, s. 43.

7. Závěr

Cílem mé bakalářské práce byla analýza významu objevení Nového světa pro renesanční filosofii a vědu. Jak z mé bakalářské práce vyplývá, objevení Ameriky ovlivnilo mnoho stránek lidského života. Od vzdělávací, společenské, duchovní až po ekonomické odvětví.

Ve své bakalářské práci jsem také nastínila okolnosti a objevení Nového světa, jehož hlavní osobností byl Krištof Kolumbus, který svým odhodláním najít nové cesty do Indie, objevil dosud neznámý světadíl. Své cesty podnikal nikoli pod vidinou vlastního zbohatnutí, ale vedený náboženským motivem.

Nový svět měl vliv na utvářející se filosofii. Již nebylo možné popsat nové zkušenosti a objevy pomocí antických textů a myslitelů, kteří o odlehlém kontinentu nevěděli. O hranicích tohoto stávajícího vědění a o schopnostech lidského poznání se zamýšlel představitel skeptického směru Michel de Montaigne. Dosavadní obraz světa se změnil a Montaigne byl toho názoru, že nám nikdo nemůže zaručit, že takové objevy nebudou v dalších stoletích pokračovat, neboť Montaigne došel k závěru, že vědění je relativní a nekonečné.

Další směr, který byl Novým světem ovlivněn, byl utopismus. Jedním z utopistů, který svým dílem *Utopie* udělal z tohoto filosofického směru literární žánr, byl Thomas More. Inspirován Platónem sepsal své nejznámější dílo v reakci na současný stav Anglie a objev nového kontinentu, který s sebou nesl příslib něčeho lepšího. More zde předkládá obraz dokonalé společnosti. Dalším, kdo se o utopické společnosti zajímal byl Bartolomé de Las Casas, jenž v Americe působil a ve svých myšlenkách byl velmi ovlivněn hrůzných chování španělských kolonistů vůči domorodým Indiánům. Na základě těchto zkušeností se pokusil o utopickou křesťanskou společnost. Posledním oborem, kterému jsem se ve své práci věnovala, jsou proměny ve vědění o přírodě, které se pokoušel zorganizovat Francis Bacon ve svém projektu *Velké obnovení věd*. Bacon byl kritikem přílišné úcty k antickým myslitelům. Místo toho požadoval obrodu přírodní filosofie pomocí experimentálního poznání a induktivní metody. Jedině tyto dva postupy umožní člověku získat moc nad přírodou. Bacon také napsal utopické dílo *Nová Atlantis*, ve kterém popisuje propracované uspořádání vědecké instituce.

Z mé práce vyplývá, že objevení Nového světa ovlivnilo renesanční Evropu a proměnilo obraz chápání tehdejšího světa. Pozoruji v souvislosti s objevením neznámé země rozdílné reakce představitelů renesančních myslitelů, kteří nám dávají možnost

nahlédnout do etapy historie, ve které se ucelilo vědění o všech kontinentech světa a zároveň se prolomila jistota v naprosté a kompletní vědění.

Tato bakalářská práce reflektovala, jak velký vliv mělo objevení Nového světa na renesanční filosofii a vědu. Práce nepostihla všechny významy, které objevení Ameriky mělo a mohla by být dále rozvíjena reflektováním dalších vlivů objevení Nového světa.

8. Seznam použité literatury

- AINSA, Fernando. *Vzkříšení utopie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2007. 232 s. Studium; sv. 19. ISBN 978-80-7294-214-5.
- BACON, Francis. *Eseje o věcech veřejných*, první vydání. Praha 2: dybbuk, 2010. ISBN 978-80-7438-014-3.
- BACON, Francis. *Nová Atlantida*. třetí vydání. Praha: Mladá fronta, 1980.
- BACON, Francis., *Nové Organon*. druhé vydání. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0107-X.
- BURKE, Peter. *Společnost a vědění*. první vydání. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1319-2.
- COPENHAVER, B. P. – SCHMITT, Ch. B.. *Renaissance Philosophy*, New York, Oxford University Press Inc., 2002. ISBN 0-19-289184-7.
- ČECHÁK, Vladimír, SOBOTKA, Milan a SUS, Jaroslav. *Co víte o novověké filozofii*. první vydání. Praha: Socialistická akademie ČSSR, 1984.
- ČERNÁ, Jana. *Očitá svědectví*. první vydání. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-064-2.
- DE LAS CASAS, Bartolomé. *O zemi Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. první vydání. Praha: Nakladatelství lidová demokracie, 1954.
- DE MONTAIGNE, Michel. *Eseje*. první vydání. Praha: Odeon, 1966.
- GARIN, Eugenio. *Renesanční člověk a jeho svět*. první vydání. Praha: Vyšehrad, spol. s r.o., 2003. ISBN 80-7021-653-0.
- GORFUNKEL, Alexandr CHaimovič. *Renesanční filozofie*. první vydání. Praha: Svoboda, 1987.
- GRAFTON, Anthony. *New worlds, ancient texts: the power of tradition and the shock of discovery*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1992. x, 282 s. ISBN 0-674-61875-0.
- GREENBLATT, Stephen. *Podivuhodná vlastnictví, Zázraky Nového světa*. první vydání, Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0861-8.
- HANKINS, James. *Renesanční filozofie*. první vydání. Praha: OIKOYMENH, 2011. 547 s. Dějiny filosofie; sv. 7. ISBN 978-80-7298-418-3.
- JANÁČEK, Josef. *Čtyři plavby Kryštofa Kolumba*. první vydání. Praha: Panorama, 1992, ISBN 80-7038-213-9.
- JANÁČEK, Josef. *Století zámořských objevů*. první vydání. Praha: Orbis, 1959.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny renesance*. první vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-68-3.

KAŠPAR, Oldřich. *Zámořské objevy*. B. p. v. Praha: Kora, 1992. ISBN 80-901092-5-X.

MORE, Thomas. *Utopie*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1978. 156^s. Prameny; Sv. 26.

PARK, Katharine, ed. a DASTON, Lorraine, ed. *The Cambridge history of science. Volume 3, Early modern science*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. xxvii, 865 s. ISBN 0-521-57244-4.

RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. I, Od Francise Bacona po Spinozu. Vyd. 1. Praha: Oikoymenth, 2002. 383 s. Dějiny filosofie; Svazek 8. ISBN 80-7298-039-4.

ROTHSTEIN, Eduard, MUSCHAMP, Herbert a Marty, Martin E. *Visions of Utopia*, New York: Oxford University Press Inc, 2003. ISBN 0-19-514461-9.

TODOROV, Tzvetan. *Dobytí Ameriky*. první vydání. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0582-8.

9. Resumé

This Bachelor thesis deals with the discovery of the New World and Renaissance philosophy and science. The first chapter describes the Renaissance and its greatest discoveries and inventions that are captured in a series of engravings *Nova Reperta*.

The next chapter deals with the circumstances and the discovery of the New World and idealized view of this land, which brought Christopher Columbus, Amerigo Vespucci and Bartolomé de Las Casas. In most cases, the descriptions written using American uneventful adjectives describing the vision of the "noble savage". At the end of this chapter is devoted to the consequences of the discovery of the New World, which had an impact not only on indigenous people, but also the boundaries of knowledge and science.

Main topic of this work is to reflect the impact of the discovery of America on philosophy, specifically the Renaissance skepticism represented by Michel de Montaigne. Montaigne was instigated thinking about the relativity of boundaries and limits of knowledge. Another impact which I will occupy is utopianism, presented by Thomas More (and his work *Utopia*) and Bartolomé de Las Casas, who actually visited the New World. The last impact of the discovery of New World is on formed a new philosophy, which I will present through works of Francis Bacon, whose main aim was to total recovery of Arts and Sciences and I try to reflect on the changes of knowledge about nature.